

Posudek disertační práce Karin Schöne

Zkoumání hierarchizace pádů českého substantiva v sémantických (kolokačních) třídách

Karin Schöne deklaruje v úvodu své disertační práce jako svůj cíl „zjišťovat a analyzovat frekvenční distribuci substantivních pádových tvarů v současné češtině“; tento cíl však autorka sleduje se záměrem aplikačním, který by snad mohl být vystižen formulací „příspěť k nalezení adekvátnější prezentace pádového a deklinačního systému ve vyučování češtiny jako cílového jazyka“. Práci je tedy vhodné posuzovat z hlediska aplikované lingvistiky: odpovídá tomu mj. tematické zaměření druhé kapitoly (*Osvojování si morfologických forem a jejich prezentace v učebnicích*; kapitola je poměrně rozsáhlá, představuje přibližně jednu čtvrtinu celého textu práce), výběr materiálu pro výzkum i orientace závěrů.

Z tohoto úhlu pohledu viděno, znamená předložená disertační práce nepochybný přínos: autorka přináší nové poznání relevantní pro prezentaci substantivní deklinace a pádového systému v učebních materiálech i v procesu výuky a zároveň demonsturuje postup využitelný při hledání dalších, detailnějších odpovědí na otázku, jak tento aspekt jazyka vyučovat.

Text má klasické rozvržení. V prvních třech kapitolách (za úvodem) podává autorka teoretická východiska práce a objasňuje její zaměření, cíl a postup. Kapitola číslo dvě pokládáme z tohoto hlediska za klíčovou. Autorka se v ní postupně zabývá: (a) teoriemi osvojování cílového jazyka, zvl. morfologických forem; opírá se přitom o aktuální odbornou literaturu v odpovídajícím výběru, celkem logicky věnuje pozornost zejména úloze frekvence a distribuce jazykových prostředků jako faktorů osvojování a shrnuje závěry ve vztahu k osvojování českého deklinačního systému; (b) typy chyb jinojazyčných studentů češtiny ve skloňování; tato subkapitola je založena na původní autorčině chybové analýze vlastního korpusu jazykových projevů nerodilých mluvčích; (c) prezentací substantivních tvarů ve vybraných učebnicích češtiny jako cizího jazyka. V této třetí části se K. Schöne neomezuje na představení existujících učebnic, ale nejdříve rozebírá, byť v omezené míře, postavení gramatiky v komunikačním přístupu k jazykovému vyučování, zvláště češtiny, a názory didaktiků v tomto směru; v následující analýze učebnic se zaměřuje zvl. na odhalení způsobů, jak se autoři učebnic vyrovnávají s potřebou komplexní soustavy české substantivní deklinace didakticky uchopit a její vyučování účelně členit.

V kapitole třetí se pojednává o korpusovém přístupu k popisu substantiv: autorka se vyrovnává zejména s přínosem korpusové lingvistiky pro nahlížení a zkoumání tradičních lingvistických témat relevantních pro zaměření práce (vztah lexikonu a gramatiky, forma a význam, konotace a význam, paradigmatika a syntagmatika); ve čtvrté rozebírá frekvenci pádů v současné češtině na základě dřívějších studií, zabývá se vztahem výskytu morfologických kategorií k funkčním stylům, mluvenosti a psanosti atd. V závěru kapitoly reformuluje (upřesňuje) cíl, který v práci sleduje: „*Chceme /.../ zkoumat, do jaké míry je frekvenční distribuce pádů závislá na sémantické složce individuálních lexémů. Pokusíme se /.../ o rozřídění substantivních lexémů na základě profilů, jež vzniknou hierarchizací jejich pádových tvarů podle frekvence v korpusu.*“

Tyto úvodní kapitoly hodnotím jako dobře založené a zpracované; autorka o zvolených tématech pojednává úsporně, ale se znalostí věci a se zřetelem k jejich relevanci pro vlastní výzkum.

V následujících dvou kapitolách, páté a šesté, představuje K. Schöne zvolený metodický postup, průběh a výsledky pilotní studie, kterou provedla, materiál, který pro svůj výzkum zvolila, a podává vyhodnocení výsledků. Rovněž tuto výzkumnou část práce kol. Schöne oceňuji jako dobře koncipovanou, promyšlenou i provedenou.

Shrnutí výsledků a závěry odpovídají podle mého názoru očekáváním jen zčásti: „lingvistické“ závěry jsou poměrně bohaté, závěry didaktické by si zasloužily, domnívám se, trochu větší pozornost. Některá doporučení (např. zohledňovat „*informace o morfologických profilech /.../ při sestavování slovní zásoby pro cvičení*“) jsou nepochybně užitečná pro autory učebnic, nevím ale, zda lze za

adekvátní závěr pokládat např. konstatování, že „*by si měl student být vědom toho, že nominativ singuláru není automaticky typickým tvarem jedné lexikální jednotky a že tuto roli častěji zaujímají tvary genitivu a akuzativu singuláru*“ (vyplývá takový závěr opravdu z textu práce, jde o explicitní znalost jazyka?), že je „*důležité poskytovat studentům k analýze funkcí pádů dostatek příkladů, a to substantivní tvary různých lexémů*“ (dokládá práce, že se to ve výuce neděje?; je takové doporučení opravdu nové?). Přivítal bych, kdyby se autorka mohla při obhajobě podrobněji vyjádřit o tom, co z jejích zjištění vyplývá pro vlastní vyučování, nikoli jen pro vytváření učebnic.

Určitou slabinu práce představují nikoli ojedinělé formální, pravopisné či typografické poklesky (srov. str. 12 – *Konstruktivní vs. konstrukční gramatika*, str. 18 nahoře – několik formálních chyb); autorka by byla udělala dobře, kdyby si byla nechala text opravit kompetentním rodilým mluvčím.

Celkově ovšem předložený text hodnotím jako hodnotný příspěvek pedagogicky orientované aplikované lingvistiky. Práce přináší nové a pro pedagogickou praxi i další výzkum cenné poznatky a je zpracována způsobem, který odpovídá požadavkům kladeným na kvalifikační práce tohoto typu. Doporučuji práci Karin Schöne k obhajobě, a bude-li úspěšná, doporučuji, aby byl na jejím základě autorce udělen titul Ph.D.

Prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.